

دین را سنگین می‌سازد. اکنون که جامعه ما نظام دینی را تجربه می‌کند، به شدت نیازمند بینش روشن، اصیل و عمیق اسلامی است. استاد مطهری (ره) مظهر والای این روشن بینی بود و دریغ که اینک در میان ما نیست.

کلیدواژه‌ها: ابعاد شخصیت، استاد شهید مطهری، حوزه علمیه، مطهری

الف) ویژگی‌های بارز شخصیت علمی استاد

۱. دین‌باوری و غیرت دینی

مطهری انسان خودساخته‌ای بود که با تلاش فکری و ریاضت معنوی، به حقایق دینی رسیده بود و سخت به آنچه می‌گفت اعتقاد داشت. این سیر و سلوک فکری در رشته‌های گوناگون علوم و معارف دینی، فلسفی و اجتماعی تا آخرین لحظات حیات پربار استاد مطهری به صورتی خستگی‌ناپذیر ادامه داشت و هر لحظه ایشان را به قله‌های بلندتر معرفت می‌برد و برای جامعه فکری و حوزه‌های دینی ثمرات شیرین و گاه بی‌مانندی نیز به بار می‌آورد.

اما جان بی‌تاب این بزرگوار هیچ‌گاه در وادی پهنای و پر زرفای اندیشه فلسفی و علمی متوقف نماند بلکه همواره دستاوردهای سفر فکری را با تعبد، تهجد و ریاضت اسلامی جلا می‌بخشید.

«دین مقدس اسلام یک دین ناشناخته است. حقایق این دین تدریجاً در نظر مردم

واژگونه شده است و علت اساسی گریز گروهی از مردم، از تعلیمات غلطی است که به این نام داده می‌شود. این دین مقدس در حال بیش از هر چیز دیگر از ناحیه برخی از کسانی که مدعی حمایت از آن هستند، ضرر و صدمه می‌بینند. هجوم استعمار غربی با عوامل مرئی و نامرئی‌اش از یک طرف، و قصور یا تقصیر بسیاری از مدعیان حمایت از اسلام در این عصر از سوی دیگر، سبب شده است که اندیشه‌های اسلامی در زمینه‌های مختلف، از اصول گرفته تا فروع، مورد هجوم و حمله قرار گیرد. بدین سبب این بنده وظیفه خود دیده است که در حدود توانایی در این میدان انجام وظیفه نماید» (مطهری، ۱۳۵۷: ۸ و ۹).

۲. جامعیت علمی

مهم‌ترین ویژگی شخصیت شهید بزرگوار «جامعیت» است. ایشان هم یک مفسر بود و هم یک فیلسوف و فقیه بزرگ بود، هم یک عارف، هم یک خطیب توانا، هم یک مجاهد

استاد شهید مظلومی

تهمینه یزدان پناه سامانی
مدرس راهنمایی حجاب منطقه ۱۳

اشاره

اندیشه
مطهر

بزرگداشت شهید بزرگوار آیت‌الله مطهری، در واقع تجدید عهدی است با روشن بینی دینی که همیشه، به خصوص در این روزگار، سخت به آن نیازمندیم. روشن بینی و نواندیشی همه‌جا منشأ اصلاح، پیشرفت و کمال جامعه بوده است و فقدان آن موجب انحطاط.

روش ابن حکیم فرزانه در برخورد با مسائل مزبور، مصداق آیه کریمه «ادع الی سبیل ربک بالحکمه و الموعظة الحسنه و جادلهم بالتی هی احسن» (سوره نحل آیه ۱۲۵) بود. آنجا که احساس وظیفه شرعی می‌کرد، بدون ملاحظه وارد می‌شد و توجهی به حرف دیگران یا پراکنده شدن مریدان نداشت.

نیاز امروز جامعه ما به امثال مطهری و اندیشه‌های مطهر، به دلیل فراوانی جمعیت جوان جوای دانستن، تهاجم رو به تزايد فرهنگی، گستره فعالیت‌های سازمان یافته، التقاط، بدعت و تخریب مضاعف شده است. همین امر رسالت عالمان

سخت‌کوش، هم یک روشن‌فکر طرفدار پیشرفت و ترقی و هم پاسدار سنن دینی. از نظر اجتماعی نیز ایشان با قشرهای مختلف مردم ارتباط داشت و همه گروه‌ها برای ایشان احترام خاصی قائل بودند؛ در عین اینکه با انحرافات به سختی مبارزه می‌کرد. حوزه اصلی تفکر و تدریس آیت‌الله مطهری، فلسفه بود، اما تقریباً در تمامی رشته‌های معارف اسلامی صاحب‌نظری ژرف‌اندیش و متنبعی دقیق و در پاره‌ای از

حوزه‌ها در قله اجتهاد بود. تنوع آثار آن عزیز در قرآن، فقه، فلسفه، کلام، تفسیر، تاریخ، امور اجتماعی و سایر رشته‌ها که همگی نیز از اتقان و استحکام و گیرایی برخوردارند، نشانه عمیق و گسترده دریای دانش و عظمت و والایی اندیشه ایشان است و این موضوع نیازی به توضیح ندارد.

راز و رمز ماندگاری این عالم فرهیخته و آثار علمی او، اول این است که چون برای خدا کار کرده است، خداوند نیز زحمات ایشان را ضایع نمی‌کند. دوم، نوع آثار ایشان است. آثار ایشان درباره موضوعاتی هستند که موضوع همه زمان‌ها محسوب می‌شوند، بیان روشن و روانی دارند، و توأم با انصاف و روح علمی و دور از اغراض شخصی تألیف شده‌اند. آن بزرگوار در آثار خود به تعقل و استدلال اهمیت زیادی داده، به فلسفه احکام پرداخته و بدین وسیله زمینه پذیرش احکام اسلامی را فراهم کرده است؛ هر چند ممکن است عقل ما به همه فلسفه‌ها و علل احکام دست پیدا نکند.

۳. مطهری و مقتضیات زمان

در اینجا به بیانی از خود شهید مطهری که با بحث تناسب دارد، استناد و قناعت می‌کنیم: «بزرگ‌ترین دشمن قرآن جمود و توقف بر بینش مخصوص یک زمان و یک دوره معین است. همچنان که بزرگ‌ترین مانع شناخت طبیعت، این بوده است که علما فکر می‌کردند، شناخت طبیعت همان است که در گذشته به وسیله افرادی از قبیل ارسطو، افلاطون و غیره صورت گرفته است. قرآن کریم و حتی کلمات رسول اکرم (ص) استعداد کاوش و تحقیق پایان‌ناپذیری دارند. رسول اکرم (ص) مکرر در کلمات خویش به این نکته اشاره فرموده است که قرآن را به بینش مخصوص یک عصر و زمان محدود نکنید» (مطهری، مرجعیت و روحانیت: ۷۰).

و در جای دیگری در این باب چنین آمده است: «از اینجا به خوبی می‌توانیم بفهمیم که اجتهاد یک مفهوم نسبی، متطور و متکامل است و هر عصری و زمانی بینش و درک مخصوصی ایجاد می‌کند. این نسبت از دو چیز ناشی می‌شود: قابلیت

و استعداد پایان‌ناپذیر منابع اسلامی برای کشف و تحقیق، و دیگر تکامل طبیعی علوم و افکار بشری، و این است راز بزرگ خاتمیت» (همان: ۷۰ و ۷۴).

راز و رمز ماندگاری این عالم فرهیخته و آثار علمی او، اول این است که چون برای خدا کار کرده است، خداوند نیز زحمات ایشان را ضایع نمی‌کند

اما از این نکته ظریف غفلت نکنیم که پاسخ قرآن به ما، متناسب با مسائلی است که ما به قرآن عرضه می‌داریم. انسانی که در زمان خود به سر می‌برد، مسائلی دارد که انسان دیگری که ذهن او متعلق به زمان‌های دیگر است، از آن‌ها اصلاً تصویری ندارد تا در صدد حل آن‌ها برآید. البته تکیه بر تأثیر زمان بر ذهن و شخصیت آدمی، نباید موجب القای این مطلب شود که زمان به تنهایی عامل تعیین‌کننده شخصیت آدمی است. استاد می‌فرماید: «مهم‌ترین رسالت عالمان دینی در دوره خاتمیت این است که جزئیات را بر کلیات منطبق کنند و موارد معنوی اسلام را حفظ کنند. اگر دینی عالم دینی نداشته باشد، جاهل‌ها چیزی از آن دین باقی نمی‌گذارند. مخصوصاً در اسلام از آن جهت که دین خاتم است، علما و دانشمندان این عصر بسیاری از وظایف انبیا را باید انجام دهند».

ب) مطهری و خدمات فکری و اصلاحی

۱. مطهری و ملیت‌گرایی

کتاب ارزشمند «خدمات متقابل اسلام و ایران» از جمله آثاری است که از یک سو گستردگی دانش و آگاهی کم‌نظیر استاد مطهری را نشان می‌دهد و از سوی دیگر، میزان درآشنایی و تعهد، اندیشمندی، زمان‌شناسی و احساس مسئولیت یک متفکر پرهیزگار را در برابر سرنوشت کشور و ملت ایران و امت اسلامی حکایت می‌کند. مطهری با نشر کتاب خدمات متقابل اسلام و ایران در صدد اثبات این واقعیت برآمد که نه تنها اسلامیت و ایرانیت با هم تضاد ندارند بلکه خدمات ارزشمندی نیز به یکدیگر داشته‌اند.

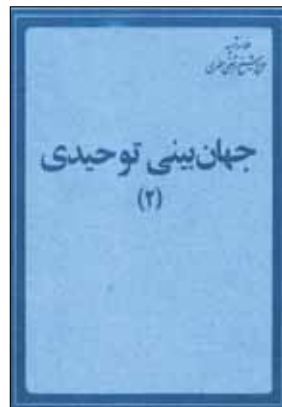
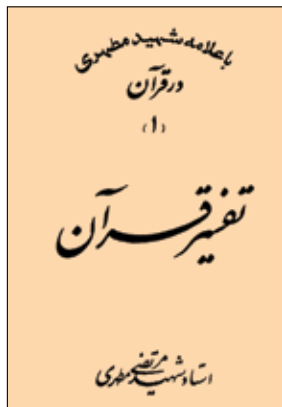
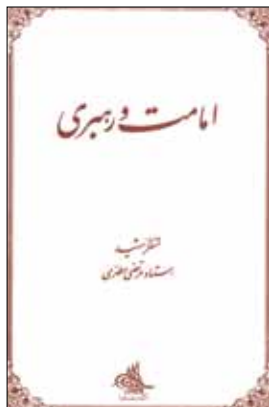
۲. مطهری و منزلت و حقوق زن

شهید مطهری با درک درست زمان و در هنگامه‌ای که زن در جامعه اسلامی دچار بحران هویت و سرنوشتی مبهم بود، به نمایاندن چهره حقیقی زن مسلمان که در چنبره افراط و تفریط‌ها رنج می‌کشید، اقدام کرد.

در آن زمان زن از دو سو مورد تهاجم و حشمتناک بود:

● یکی از سوی فریفتگان مظاهر تمدن و فرهنگ غرب که در واقع نفی‌کنندگان شخصیت اصیل، حیثیت، کمال و وقار زنان بودند و در عمق دیدگاهشان زن به مثابه ابزار بود نه

رعایت نکردن این اصل را خطری جدی برای جامعه و انقلاب اسلامی به‌شمار می‌آورد: «من تأکید می‌کنم اگر انقلاب ما در مسیر برقراری عدالت اجتماعی به پیش نرود، مطمئناً به نتیجه نخواهد رسید و این خطر هست که انقلاب دیگری با ماهیت دیگری جای آن را بگیرد» (مطهری، پیرامون انقلاب اسلامی: ۴۷).

۵. مطهری و مهدویت

استاد شهید مطهری در چند اثر ارزشمند خود^۱ به بررسی مسئله مهدویت، حضرت مهدی (عج) و انتظار پرداخته است. در اندیشه آرمان‌گرایانه استاد مطهری، انتظار در معنای اولش بزرگ‌ترین محرک اجتماعی است که انسان را برای حاکمیت ارزش‌ها و محو ضدا ارزش‌ها تشویق می‌کند. او این بحث جنجال‌برانگیز را به‌خوبی تبیین می‌کند و آینده و سرنوشت جهان را روشن می‌سازد. مطهری بر این عقیده استوار است که در مکتب انتظار، بزرگ‌ترین درس‌های تربیتی را می‌توان آموخت و آموزش داد. در باور وی، اعتقاد به مهدویت در اسلام نه‌تنها خوش‌بینی نسبت به پایان کار جهان است و آینده بشریت را تضمین می‌کند، بلکه نویدی است بر بلوغ فکر و اندیشه بشریت.

پی‌نوشت

۱. از جمله این آثار می‌توان به کتاب قیام و انقلاب مهدی (عج) از دیدگاه فلسفه تاریخ، اسلام و مقتضیات زمان، انسان و سرنوشت، فلسفه تاریخ، سیری در سیره ائمه اطهار، گفتارهای معنوی اشاره نمود.

منابع

۱. قرآن کریم.
۲. مطهری، مرتضی، نظام حقوق زن در اسلام. انتشارات صدرا. تهران، بی‌تا.
۳. _____، عدل الهی. انتشارات صدرا. چاپ دهم. تهران. ۱۳۵۷.
۴. _____، مرجعیت و روحانیت. انتشارات صدرا. تهران.
۵. _____، خدمات متقابل اسلام و ایران. شرکت انتشار. تهران. ۱۳۴۹.
۶. _____، قیام و انقلاب مهدی (عج) در فلسفه تاریخ. انتشارات صدرا. تهران.
۷. _____، پیرامون انقلاب اسلامی. انتشارات صدرا. تهران.
۸. هفته‌نامه صبح صادق.
۹. ماه‌نامه رشد معلم. سال نوزدهم. شماره ۸.
۱۰. فصل‌نامه رشد آموزش معارف اسلامی. سال دوازدهم. شماره ۴۳.

انسان. آنان در ورای الفاظ و شعارهای فریبنده درباره زن، توجیه‌کنندگان استثمار (مادی و معنوی) زن توسط مرد به نام تجدد بودند. حاصل تلاش نامقدس این دسته جز سست شدن بنیاد خانواده و رواج ولنگاری در جامعه چیزی نبود.

● دیگری سنت‌گرایان متحجر که به نام اسلام همه راه‌ها را به‌سوی کمال زن می‌بستند و او را از همه حقوق طبیعی و انسانی خود محروم می‌ساختند و این دسته نیز زن را شیء می‌دانستند تا شخص.

زنان مظلوم جامعه در تنگنای خفه‌کننده تهاجمی که از دو سو بر آن‌ها وارد می‌شد، گرفتار ظلمی مضاعف بودند. استاد مطهری از سر احساس مسئولیت و آگاهی به تعریف شخصیت مطلوب زن مسلمان و دفاع از حقوق و کرامت او پرداخت و از جمله دو کتاب گرانقدر «نظام حقوق زن در اسلام» و «مسئله حجاب» را به جامعه تشنه حقیقت تقدیم کرد.

۳. مطهری و اهتمام به تربیت کودک و نوجوانان

شهید مطهری با توجه به اهمیت تربیت کودکان در جامعه و خطرات سهمگینی که نونهالان امروز و اداره‌کنندگان فردای جامعه را تهدید می‌کند، از بلندترین قله‌های معرفت عقلانی و فلسفی و فقهی پایین آمد و همچون یک مربی و آموزگار مشفق، با زبانی ساده برای کودکان کتاب داستان منتشر کرد و در صدد تربیت این نسل و جهت دادن صحیح به شخصیت او برآمد. کتاب «داستان راستان» ارمان بزرگ استاد به جامعه مسلمان ماست و نیز کتاب تعلیم و تربیت در اسلام هدیه او به والدین و دست‌اندرکاران تربیتی است تا بتوانند با دید باز به این مهم بنگرند.

۴. مطهری و عدالت اجتماعی

شهید مطهری، در تبیین آفت‌های انقلاب اسلامی ایران بر اجرای اصل عدالت اجتماعی تأکید بسیار دارد. به‌طوری که حتی